

Albrecht Rodenbach en de uitgave van zijn Eerste Gedichten

J. HUYGHEBAERT

De bundel *Eerste Gedichten van Albrecht Rodenbach* verscheen in december 1878 te Roeselare bij boekhandelaar-uitgever Julius de Meester, de pas 21-jarige gewezen klasgenoot van de veelbelovende dichter.

Sinds het begin van september van hetzelfde jaar wist Rodenbach (Roeselare 1856-1880) dat ook zijn eerste worp als dramaturg raak had getroffen, want uit Antwerpen kwam het bericht dat zijn toneelwerk *Gudrun* er op de jury van de wedstrijd voor theaterstukken diepe indruk had gemaakt.

Heel vroeg heeft de jonge auteur de beslissing genomen dat de stads- en leeftijdgenoot die de editie van zijn lyrisch debuut aan het verzorgen was, niet in aanmerking kwam voor de uitgave van het drama. Dat vernemen we al in een brief van 18 september aan de in Brussel wonende oom Felix Rodenbach. De uitgever van zijn gedichten zou nu ook graag zijn toneelstuk willen kopen, zo schrijft Albrecht, maar hij wilde jammer genoeg een paar jaar met deze uitgave wachten; overigens waren er nog andere redenen om het toneelstuk niet in de vertrouwde Westvlaamse kring te laten verschijnen (en Albrecht noemt meteen Antwerpen als de gewenste plaats van uitgave): hier in West-Vlaanderen wekt het dramatische literaire genre weinig vertrouwen, en velen zullen ook de erotische inslag van het stuk veroordelen¹.

Op 30 november liet hij zijn vriend Amaat Vyncke, kapelaan in Dudzele, weten dat hij *Gudrun* in de eigen kustprovincie niet zou uitgeven om te verhinderen dat het werk in handen van *kollegiestudenten* zou vallen².

Op 6 januari 1879, enkele weken nadat zijn bundel *Eerste Gedichten* bij De Meester was verschenen, legde hij dan contact met uitgever Adolf Hoste te Gent³.

Die eerste brief aan Hoste bevat van De Meester een uitvoerig portret :

1. F. BAUR, *Albrecht Rodenbach. Het leven. De persoonlijkheid*, Tielt, Den Haag, 1960, p. 354. De vertaling „erotische inslag” nemen we over van Baur. A.R. schreef: „ce qui fait l'élément vital du drame”.

2. F. BAUR, *Albrecht Rodenbach herdacht 1856-1956*, — Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde, reeks X, nr. 5, Gent, 1956, p. 19.

3. O.c., p. 24-26.

„Er hoeft eene zekere trouwe wegens den uitgever in den jongen schrijver, om voor hem te doen wat men niet gewoon is te doen alhier zelfs voor meer gevorderden. Echter had ik reeds mijnen uitgever gevonden en heb ja kans er nog te vinden. Een uitgever heeft mij zelf mijne eerste gedichten te koope gevraagd en heeft mij, voor een eerstelingsken, wel betaald. Hij heeft er ook geenszins bij verloren. Doch voor wat mijne toekomstige werken betreft, ik heb tamelijk weinig lust met hem nog in onderhandeling te gaan. Trouwens, gij weet het wel, in sommige onzer vlaamsche streken heerschen tegenwoordiglik — *défauts de qualités* wel is waar — zekere bekrompene gedachten, zekere zoogezeid godvruchtige „vrijheidschuwheid”, die a priori alle eigenaardigheid en vrije werkzaamheid doen mistrouwen en dingen doemen die met de beste inzichten van de wereld gedaan worden. Kortom, die anderszins allerbeste uitgever heeft, na de uitgaaf gekocht te hebben, moeilijkheden opgeworpen aangaande sommige gedichten die zijne théologie niet orthodoxe genoeg vond, en ja eens plataf geweigerd ze zonder verandering te laten drukken om onder zijnen naam uit te geven. Ik heb echter niet toegegeven en hij heeft ze moeten drukken gelijk zij gingen en stonden. Zijne klachten waren overigens ongegrond. Doch indien hij reeds spel maakte met gedichten meestendeels nog in het kollegie gedrukt⁴, men kan denken wat het zoude wezen vertrouwde ik hem dramas en romantische gedichten met de volle vrijheid gedicht van eenen knape ter Hoogeschool. In allen gevalle ik heb liever dergelijke onaangenaamheden te voorkomen en daarom wil ik eerst de kans wagen eenen anderen uitgever te vinden in dezelfde hoedanigheid doch zonder die gebreken”⁵.

Rodenbach zet hier dus omstandig de reden uiteen waarom hij wil veranderen van uitgever. Wat Hoste daaromtrent vernam week op het eerste gezicht nogal af van wat oom Felix of vriend Amaat hadden te lezen gekregen. Dat betekent echter niet dat Rodenbach zichzelf heeft tegengesproken, althans niet in die zin, dat de rechtzinnigheid van wat hij omtrent De Meester aan Hoste heeft toevertrouwd, zou kunnen in twijfel getrokken worden op grond van de brieven aan Felix Rodenbach en Amaat Vyncke. Dit probleem zal verder uitvoeriger worden behandeld.

De brief aan Hoste werd gepubliceerd door Frank Baur in 1956⁶. In datzelfde jaar bezorgde Baur ook een uitgave van Rodenbachs volledige dichtwerken⁷. In deze uitgave worden de gegevens, die omtrent de publika-

4. „Gedrukt”: A.R. moet „geschreven” bedoeld hebben.

5. *O.c.*, p. 25.

6. Zie voetnoot 3.

7. F. BAUR, *Albrecht Rodenbach. Verzamelde Werken*, dl. II, *De Gedichten*, Tielt, Den Haag, 1956.

tie der *Eerste Gedichten* te achterhalen zijn uit de brieven aan Hoste, op een eerder oppervlakkige manier ter sprake gebracht.

Baur koestert het vermoeden dat die jonge uitgever bezwaren had ingebracht tegen het in drie versies opgenomen *Lied der Vlaamsche Zonen*, hier de *Blauwvoeterie-cyclus* genoemd: „*De Meester schijnt bezwaren te hebben geopperd tegen het opnemen van zekere stukken (waarschijnlijk de Blauwvoeterie-cyclus?), wellicht omdat hij het Klein Seminarie niet tegen zich wenste in 't gareel te jagen*”⁸.

Wanneer hij wat verder de titel van die „cyclus” ter sprake brengt, schrijft Baur dat die titel werd verzacht „*waarschijnlijk onder invloed van Hugo Verriest, of, wie weet, naar de eis van de uitgever (zie p. 291)*”⁹.

Zestien bladzijden verder komt het gedicht *Geschiedenisse* aan de beurt. Hier merkt Baur op: „*Misschien kan ook dit gedicht aanleiding zijn geweest tot het konflikt met de uitgever van de Eerste Gedichten (zie p. 291)*”. Hij motiveert deze veronderstelling door te wijzen op wat Rodenbach op 30 november 1878 aan Amaat Vyncke had geschreven omtrent de kritiek die zijn geschiedenisgedicht te doorstaan had in de katolieke Westvlaamse vriendenkring, waar men geërgerd was over het feit dat Albrecht er meningen vertolkte die lijnrecht tegenover die van dichter Lodewijk de Koninck stonden¹⁰.

Met dit alles suggereert Baur uiteindelijk dat De Meester *misschien* *Geschiedenisse* doch *waarschijnlijk* de *Lied-der-Vlaamsche-Zonenserie* wraakte, en dat anderzijds deze laatste serie *wie weet* door De Meester doch *waarschijnlijk* door Verriest werd gewraakt.

* *
*

Meer recent onderzoek heeft aanleiding gegeven tot het besluit dat de passage over De Meester in de brief aan Hoste enkele onwaarheden bevat. Rodenbachs verklaring dat hij De Meesters voorstellen tot tekstwijziging had afgewimpeld, blijkt vooreerst niets anders te zijn dan „een stoere bewering die duidelijk van diplomatieke aard was”. De jonge dichter schreef bovendien ook niet helemaal de waarheid waar hij het had over de theologische bezwaren van zijn uitgever. Die had zekere passages immers niet als ongodsdienstig gewraakt, maar als overdreven flamingantisch, aldus De Bruyne, die de inspiratie voor zijn stellingnamen heeft geput uit één der bewaarde verslagboeken van de Roeselaarse letterlievende maatschappij de Vriendschap¹¹.

8. *O.c.*, p. 291.

9. *O.c.*, p. 293.

10. *O.c.*, p. 309.

11. M. DE BRUYNE, *Rodenbachs literaire eersteling* (Nawoord in de heruitgave („reprint”) van *Eerste Gedichten van Albrecht Rodenbach*, Roeselare, 1980, p. I-XIX). Een andere versie door dezelfde auteur: *Albrecht Rodenbachs „Eerste Gedichten” dan toch al op 13 december 1878 verschenen*, in *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1980, k. 29-38.

In de Vriendschap las Rodenbach op 6 september 1878 enkele gedichten voor die bestemd waren voor de bundel die hij weldra zou laten verschijnen; de aanwezigen hadden gelegenheid om op die publikatie in te schrijven, en wat ze alvast uit 's dichters mond ervan te horen kregen was ondermeer „de voorrede, de nacht, de kaboutermannekens en een psalm”. Tot zover het verslagboek.

Hieruit zien we het volgende afgeleid worden: „*Al op 6 september 1878 lag bij Rodenbach het vaste plan voor een gedichtenbundel te laten verschijnen, waaruit hij enkele gedichten voorlas in de Vriendschap. Achteraf blijkt dat in deze „uit te geven” bundel enkele van deze „geplande” gedichten niet zijn opgenomen in de definitief-gepubliceerde eersteling, nl. Nacht, Kaboutermannekens en meer speciaal Psalm*”¹².

In welk opzicht het nacht- en het kaboutergedicht dan wel *minder speciaal* had kunnen zijn geschrapt dan de psalm, wordt ons door de pas geciteerde auteur verder niet onthuld. Wel wordt weldra duidelijk waarom ze (ook) in zijn argumentatie achterwege blijven. Ze zouden immers onbruikbare en zelfs kontradictorische elementen hebben gevormd voor de stelling die we even citeren: „*Eerst en vooral vond de geplande Psalm in de flamingantische vijfstrofige versie van 1877, door De Meesters censuur geen doorgang*”¹³. *Nacht* en *Kaboutermannekens* staan buiten iedere flamingantische kontekst (en kunnen ook onder geen enkel ander opzicht aanstoot hebben gegeven). De Bruynes besluit moet dan ook van de hand worden gewezen als zijnde het resultaat van een onaanvaardbare omissie.

Dat die vijfstrofige psalmversie van 1877 (volgens Rodenbach zelf van 1876) flamingantischer klonk dan de gemiddelde toon van de hele gepubliceerde bundel, ligt bovendien helemaal niet voor de hand, en blijkt na kennisname aldaar van stukken als *Het lied der Vlaamsche Zonen* (tweede en derde versie) en *Het Kerelskind* eerder ongeloofwaardig¹⁴.

Keren we even terug naar Rodenbachs optreden in de Roeselaarse maatschappij de Vriendschap met de aankondiging van zijn aanstaande dichtbundel en de voorlezing van enkele stukjes die achteraf niet opgenomen blijken te zijn.

De vraagtekens zijn talrijk. Nog niet beantwoord werd bijvoorbeeld de vraag, welke gedichten uit de geplande bundel toen voor voorlezing in aanmerking kwamen als zijnde door de leden van het letterlievende genootschap nog niet gekend. Men moet immers in het oog houden dat Albrecht al gedurende vrij geruime tijd en zeer regelmatig het gezelschap had vergast

12. M. DE BRUYNE, *Rodenbachs literaire eersteling*, p. VII.

13. *O.c.*, p. VIII.

14. Voor de tekst van die oudste psalmversie, zie J. HUYGHEBAERT, *De Psalm, een gedicht uit de crisisperiode in Rodenbachs leven (1879-1880)*, in *Biekorf*, 1973, p. 145-150.

op de voorlezing van zijn verzen. Heeft hij overigens zo nauwgezet de door hem op 6 september gedeklamde stukken gekozen uit de in druk gegeven bundel? In het verslagboek staan de vier titels op het eerste gezicht willekeurig vermeld als zomaar enkele van de voorgelezen stukken, maar we kunnen moeilijk geloven dat hier „toevallig” slechts titels werden neergeschreven die niet in de gedrukte bundel voorkomen.

Mocht Rodenbach *Nacht*, *Kaboutermannekens* en *Psalm* (en de *Voorrede* waarover verder niets bekend is) ooit voor zijn *Eerste Gedichten* hebben bestemd, dan heeft hij op een bepaald ogenblik zijn plannen gewijzigd met de bedoeling, zijn dichtwerk in twee bundels te splitsen. De eigenlijke poëzie kwam in de *Eerste Gedichten* terecht, en daarnaast wilde hij zijn (meestal vrij studentikoze) liederteksten groeperen in *Liederen voor de Knapenschap*¹⁵. Zestien van die liederen waren al verschenen in de kollektieve bundel *Een Vijftig Vlaamsche Liederen* (1877). Slechts één daarvan, namelijk *De Blauwvoet* (alias *Het Lied der Vlaamsche Zonen*) heeft in de *Eerste Gedichten* een plaats gekregen. Dit blauwvoetlied was toen ook al een vrij beroemd stuk. Vijftien van de zestien werden dus opzij gelegd. Daartoe behoorden zowel *Nacht*, *Psalm* als *De Kabouters* (zijnde de nummers 23, 27 en 33 in *Een Vijftig Vlaamsche Liederen*).

Dat Albrecht zijn *Psalm* en ook andere liederteksten voor zo'n aparte bundel bestemde, lijkt ons zeer aannemelijk. Voor dergelijke publikatie heeft hij ongetwijfeld die psalm herdicht tot het welbekende en vrij geslaagde geheel van drie strofen, wel niet zonder enige afzwakking van het religieuze element. Ook het eveneens erg bekend geworden *Klokke Roeland* behoorde kennelijk tot deze categorie, evenals *De Zanger* („De vedel aan de zijde”) en *Het Lied der Knapenschap* („Sa knapen 't hoofd omhoog”).

Men kan nu eenmaal niet voorbijgaan aan het feit dat Rodenbach de laatstgenoemde twee liederen, met mededeling van hun bestemming in de „eerlang te verschijnen” bundel *Liederen voor de knapenschap*, heeft gepubliceerd in het Vlaamsche-Vlaggenummer van Nieuwjaar 1879, dus stipt gelijktijdig met het verschijnen van zijn „ernstige” poëzie der *Eerste Gedichten*. Tussen haakjes mag hier de opmerking worden toegevoegd dat het genoemde katholieke studentenblad uit West-Vlaanderen nooit over die *Eerste Gedichten* heeft gerept, noch in dit nieuwjaarnummer 1879 noch in volgende afleveringen, tenzij om in bedekte termen met de auteur te polemiseren. Hierover zeggen we straks wat meer.

15. *Liederen voor de Knapenschap*, in *De Vlaamsche Vlagge*, Nieuwjaar 1879. Baur noemt als geplande titel *Studentenliederen op bekende wijzen* (*Albrecht Rodenbach. Verzamelde Werken*, dl. II, p. 341). Volgens Ferdinand Rodenbach wilde zijn broer Albrecht een honderdtal liederen uitgeven onder de titel *Zwerversfantasiën* (*Albrecht Rodenbach. Gedichten*. Nieuwe uitg., Tielt, 1930, p. IXXX). Hoe A.R.'s plan m.b.t. zijn liederenbundel(s?) evolueerde, lijkt moeilijk te achterhalen.

Eerste Gedichten zou zelfs een tweede stuk bevatten dat door uitgever De Meester als te flamingantisch zou gecensureerd zijn, namelijk de drieledige reeks Lied-der-Vlaamsche-Zonen-versies, zegt De Bruyne in het spoor van Baur¹⁶.

Rodenbach heeft inderdaad de oorspronkelijke titel en enkele andere woorden gewijzigd. Dat de ingreep door De Meester zou zijn uitgevoerd of zelfs maar geëist blijkt echter volkomen onbewijsbaar te zijn. De dichter hoeft niet per se te weinig verstand te hebben gehad om zelf te weten waar bij publikatie van zekere studentikoze vrijpostigheden de grens lag. Het vers „'t wilde een dolle Waal ons temmen” heeft hij bijvoorbeeld vervangen door „en die poogden ons te temmen...”. De zinspeling op de Waalse superior Delbar van het Klein Seminarie verloor op die manier naast haar ietwat kinderachtige agressiviteit ook haar al te evidente doorzichtigheid. Er is geen reden om aan te nemen dat zoiets pas op aandringen van de uitgever gebeurd is. Wil men desondanks met alle geweld volhouden dat onze De Meester en niemand anders aan die enkele tekstwijzigingen ten grondslag lag, dan moet men op de eerste plaats die bewering staven door bewijzen, en dan kan men op de tweede plaats ook eens proberen uit te leggen hoe die man dan de volgende strofe door de vingers heeft kunnen zien: „Spijts al die ons temmen wilden, /ei, Studenten, rond de vaan !/In 't gelid, verboden Gilden, /en de Skalden voorenaan !” (*Eerste Gedichten*, p. 23).

De hier ter sprake gebrachte verboden gilden waren de vlaamsgezinde toneelgroepen van de leerlingen der kolleges (zoals bijvoorbeeld de Sint-Jansgilde te Roeselare onder leiding van Rodenbach zelf), die sinds de grote vakantie van 1877 door de overheid van het bisdom Brugge waren verboden en afgeschaft¹⁷. De niet mis te verstane oproep tot saboteren (of in ieder geval negeren) van het genoemde verbod werd door uitgever De Meester intact gelaten. Hoe kan dan geloof worden gehecht aan de stelling dat hij tekenen van flamingantisme wegcensureerde uit angst voor het Klein Seminarie?

„De Meesters tegenstand was kennelijk gericht tegen de al te flamingantische gedichten van Rodenbach; zijn commerciële bindingen met het Klein Seminarie, waar superior Delbar na de Groote Stooringe nog steeds de repressie voortzette, gaven daarvoor een afdoende motivering”¹⁸. Deze ongefundeerde stelling impliceert uiteindelijk dat de jonge dichter een op „vlaams” gebied kankerende uitgever tot een soort kwezel zou hebben her-

16. M. DE BRUYNE, *o.c.*, p. VIII. Over deze drieledige reeks blauwvoetliederen, zie J. HUYGHEBAERT, *De drie avontueren van het Lied der Vlaamsche Zonen*, in *De Groote Stooringe*, Roeselare, 1975, p. 27-62.

17. Zie A. DEWEERDT, *Albrecht Rodenbach en de Roeselaarse toneelgilden 1875-1880*, in *Rollariensia*, VII, 1975, p. 164-172.

18. M. DE BRUYNE, *o.c.*, p. VIII.

bakken om daarmee bij de antiklerikale uitgever Hoste zijn slag thuis te halen. Alsof De Meester geen redenen had om pastoor of superior of bisschop verzen te besparen die handelden over de *wandaden* en het *kwaad* waaraan de katolieke Kerk zich in de loop van haar bestaan heeft schuldig gemaakt (zoals men aantreft in *Eerste Gedichten* p. 91).

*
*
*

We geloven dat de 21-jarige Roeselaarse boekhandelaar en uitgever aanstoot heeft genomen aan het gedicht waaruit we zopas twee woorden hebben geciteerd. Het betreft *Geschiedenisse*.

Baur twijfelde tussen dit gedicht en de Lied-der-Vlaamsche-Zonenreeks, met zekere voorkeur voor die reeks.

Wij zien daarentegen niet in, welk ander gedicht dan *Geschiedenisse* de weerstand van de uitgever kan hebben opgewekt. De auteur heeft er bepaalde opvattingen van de zeer pausegezinde kempense poët Lodewijk de Koninck op de korrel genomen. Tegen diens vervloeking van de goddeloze negentiende eeuw plaatste de jeugdige opponent de gedachte dat de mens pas in ongeremd waarheidszoeken waarlijk God zoekt, zelfs als hij het bestaan van de Schepper loochent. Een ander bezwaar van theologische aard dat tegen Rodenbachs geschiedenisgedicht kon worden ingebracht, was dat hij de bevrijdende betekenis van het zoenoffer van Kristus met betrekking tot de erfzondelijke belasting — in het gehele werk van De Koninck de centrale gedachte — volkomen negeerde.

Tussen haakjes, de brief aan Hoste wekt de indruk dat De Meester zou gestruikeld zijn over gedichten die nog gedurende de humaniorastudies in het Klein Seminarie (tot augustus 1876) zouden zijn geschreven. Het staat vast dat *Geschiedenisse* als repliek op De Koninck van latere datum is. Het ontstond in de Leuvense studententijd¹⁹. Als de brief aan Hoste een zwak punt vertoont is het op deze plaats. Andere gedichten die geloofsdiskussies zouden hebben kunnen uitlokken zijn in de bundel, zoals we al zegden, namelijk ver te zoeken.

We houden het bij *Geschiedenisse*. Het verzet van uitgever De Meester tegen dit gedicht wordt door De Bruyne naar het rijk der fabelen verwezen met als argument het feit dat het niet uit de bundel werd geschrapt²⁰. Alsof Rodenbach in zijn brief aan Hoste iets anders beweerd had, dan dat hij op De Meesters eis tot schrapping of tekstwijziging niet was ingegaan!

19. F. BAUR, *Albrecht Rodenbach. Het leven...*, p. 319-321.

20. M. DE BRUYNE, *o.c.*, p. VIII.

Rodenbach was in zijn vriendenkring gevierd als de spreekbuis van de vlaams-katolieke jongerenbeweging die rond 1874 in een stroomversnelling was terechtgekomen, met ronkende oorlogsverklaringen tegen het vrijzinnig-vlaams studentengenootschap 't Zal Wel Gaan²¹. In die vriendenkring hebben sommigen moeilijk de schok verwekt toen ze ontdekten welke vrijheidsdorst met zijn artistieke ambitie was meegegroeid. Hiervan getuigt Rodenbachs al genoemde brief van 30 november 1878 aan Amaat Vyncke.

Tot de geschokten behoorde Julius de Meester, die zijn jonge boekhandel „In Sinte Luitgaarde”²² recentelijk in de Mandelstad had ingeplant om de katolieke tegenhanger te worden van de vlaamsgezinde maar daarnaast ook liberale boekhandelaar en uitgever De Seyn-Verhougstraete. Tot welk publiek De Meester zich richtte kan worden afgeleid uit het boekenaanbod waarmee hij in het lokale nieuwsblad *De Mandelgalm* van 8 december 1877 zijn eerste advertentie plaatste (tegelijk — merkwaardig detail — De Seyn als adverteerder in dat orgaan verdringende). De „Katholieke Boekhandel van Julius de Meester” (denk aan wie hij hier verdrong!) had werken te koop van de volgende auteurs: Guido Gezelle, Hugo Verriest (*Leven en Dood*), L.L. de Bo, Lodewijk Vanhaecke, Karel Callebert, Speybrouck (*De deringgravers van het Paddegat*), Pol de Mont (*Waarheid en Leven*), Amaat Joos („*Een kranske uit de vroege Lente*”), Adolf Duclos (*Breydel en De Coninck*), naast de bundel *Een Vijftig Vlaamsche Liederen*, de werken van Ledeganck, Winkler en Conscience en de uitgaven van het Davidsfonds. Het boekenaanbod van een rasechte blauwvoeter, vlaams en katholiek van top tot teen (en zeker geen verspreider van lektuur die superior Delbar van het Klein Seminarie dolgelukkig kon maken).

Julius de Meester kan, toen hij met zijn voorstel voor de dag kwam om de verzen van zijn gewezen schoolkameraad uit te geven, niet hebben voorzien welk stout stuk in het handschrift zou steken. Dat hij wat gemopperd zal hebben ligt voor de hand, en hij zal daarbij wel eerder hebben gevreesd voor protest bij het blauwvoeterspubliek dan bij de superior.

We hebben al gezegd dat *De Vlaamsche Vlagge*, het orgaan van die blauwvoeters en tot het schooljaar 1877-1878 nog grotendeels volgeschreven door Rodenbach, over de *Eerste Gedichten* met geen woord heeft gerept (maar wel, en als het ware inplaats van die dichtbundel aan te kondigen, zijn geplande studentenliedboek in het vooruitzicht stelde). Dit studententijdschrift heeft in zijn paasnummer 1879 (dus bij de eerste gelegenheid die zich na het verschijnen van *Eerste Gedichten* voordeed) met de auteur van

21. Zie J. HUYGHEBAERT, *De voorgeschiedenis van de Vlaamsche Vlagge (1873-1875)*, in *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1977, k. 203-214.

22. Zie J. HUYGHEBAERT, *Albrecht Rodenbach en Fideel Vion over taalparticularisterij (1878-1879)*, in *Rollariensia*, IV, 1972, p. 21.

Geschiedenisse zelfs gepolemiseerd. Ene „De Vriendt” verdedigde er de visie van Lodewijk de Koninck tegen die van Rodenbach.

„Liever dat Vlaanderen verga, als dat het, om vlaamsch te blijven, zou moeten ontaarden van zijn eeuwenoude godvruchtigheid en christenheid. Alzoo ook sprak onze vriend Harold in zijn dichtstuk, getiteld Wanhoop, dat verscheen over jaar in de Vlagge en in Rond den Heerd”.

De verwijzing betreft een van de vele godsdienstig-geïnspireerde gedichten van Rodenbach (Harold was zijn gebruikelijke schuilnaam in *De Vlaamsche Vlagge*) die uit diens *Eerste Gedichten* waren weggelaten. Wat verder schrijft De Vriendt dan het volgende :

„De katholijk-liberalen zijn (of waren) altijd kwaad als men met godsgeleerdheid uitkomt, met den Syllabus en de Encyclieke²³. Toch is het daarmee, en daarmee alleen dat in onze eeuw over de wereld licht kan opgaan, en een hulp en remedie gevonden worden voor de verdwaalden en de zieken — dikkens vrijwillige zieken.

Daarom is het dat ik met Lodewijk de Koninck doe, in 't beoordeelen der negentiende eeuw, en met hem hope — niet zeker ben, neen, hij ook en zegt dat niet²⁴ — dat der Pausen leering later zal verstaan en uitgevoerd zijn. 'k Bemerke, al vandage De Koninck's voorrede en zijn stuk „de 19e eeuw” herlezen, dat hij zegt onzen tijd niet te willen „wraken”²⁵, noch bespotten²⁶, en het inderdaad niet en doet, ...”.

De inzender was volgens ons Emiel Demonie, Rodenbachs oudleraar van de poësisklas (1874-1875), en zowel naar temperament als naar opvattingen de tegenvoeter van zijn soepele en meer humanistisch georiënteerde gewezen medeleraar (van de retorikaklas) Hugo Verriest. In 1879 van Roeselare naar Brugge verplaatst, begon hij al meteen aan de Vlagge mede te werken, onder andere door het afstaan van teksten door begaafde leerlingen tijdens zijn leraarschap te Roeselare geschreven. In januari 1881 zou Demonie hoofdredakteur worden in de plaats van Vyncke²⁷.

23. Paus Pius IX had het liberaal-katholicisme veroordeeld in zijn encycliek *Quanta Cura* en in de *Syllabus Errorum* van 1864.

24. Rodenbach laat in *Geschiedenisse* uitschijnen dat De Koninck voorspelde dat de komende 20ste eeuw de paus wel gelijk zou geven en zijn voorschriften volgen. Hiertegen ging Rodenbach in met de volgende verzen: Helaas! het spreiden nevelen waar der Toekomst kimme diept, / Hij die het als zijn roep aanziet de tijden voor te loopen / en waant daar hoeft voorzegg'ing toe, die poogt ons te doen hoopen, / en wijst der twintigste eeuw, en zingt triomf. Helaas, Profeet, / en paai ons met geen droomen en voorzeg hetgeen gij weet.

25. Rechtstreeks tegen Rodenbach, die in het derde vers van *Geschiedenisse* geschreven had : gij vraakt onze eeuw, gij oordeelt haar en schuldiger en krenker.

26. Vergelijk met wat Rodenbach in *Geschiedenisse* had geschreven : Gij, Dichter, schimpt en blixemt op die booze.

27. J. BOETS, *Emiel Demonie*, in *Encyklopedie van de Vlaamse Beweging*, dl. I, 1973, p. 398.

De aanval tegen *Geschiedenisse* was slechts één van de vele uitingen van de verslechterde verhouding tussen Rodenbach en zijn vroegere achterban. We blijven bij deze ene uiting, die in voldoende mate aantoonst dat de vrees van De Meester niet ongegrond was geweest.

Het is omzeggens ondenkbaar dat de jonge uitgever tegen *Geschiedenisse* géén bezwaar zou hebben geopperd.

Wel rijzen enkele vragen. Oom Felix had als uitleg voor de verandering van uitgever te horen gekregen dat De Meester het toneelstuk *Gudrun* pas binnen een jaar op de markt zou brengen en dat Albrecht er bovendien nogal tegen opzag om het stuk binnen de vertrouwde Westvlaamse vriendenkring te publiceren. Wat vriend Vyncke vervolgens vernam, strookt volledig met wat we daarlaast aanhaalden : de dichter wil zijn *Gudrun* buiten het bereik van zijn studentenpubliek houden²⁸.

Het ligt voor de hand dat in de brief aan Hoste het aksent anders lag, en dat Rodenbach van zijn schrijversproblemen slechts datgene bloot legde wat in rechtstreeks verband kon worden gebracht met zijn vorige uitgever. Hij voelde zich door tientallen bekenden beknibbeld, maar daarvan moest in de kontekst van deze brief uitgever De Meester naar voren worden geschoven. Voor wie het dokument tracht te interpreteren houdt deze laatste vaststelling een waarschuwing in : de gedachtenwisseling tussen de dichter en zijn eerste uitgever hoeft helemaal niet te worden voorgesteld als een incident waarop niets anders dan een breuk kon volgen. Het is doodgewoon onwaar dat een *konflikt* met De Meester hem naar een andere uitgever deed zoeken. Hij wilde de beklemmende atmosfeer van zijn thuisprovincie vluchten.

Men verkijke zich liefst niet op retorische meervoudsvormen : De Meester heeft *moeilikheden* opgeworpen, zijn *klachten* waren ongegrond, Albrecht wil zulke *onaangenaamheden* voortaan vermijden en zoekt daarom een uitgever *met dezelfde hoedanigheid doch zonder die gebreken*. Hij had beter geschreven : met dezelfde hoedanigheden doch zonder dat ene gebrek. Ook achter de suggestie dat meer dan één gedicht op 's mans gevit was onthaald moet niets anders dan zo'n retorische amplifikatie worden gezocht²⁹.

In het bewuste brieffragment wekt trouwens niets de indruk dat Rodenbach een „onverkwikkelijke” of „pijnlijke” ervaring met De Meester had beleefd³⁰. Integendeel, op zijn hinderlijke morele of godsdienstige skrupu-

28. In de brieven aan Hoste komt al vroeg tot uiting dat Rodenbach voor hetzelfde toneelstuk rekenende op een flinke afzet bij dezelfde katholieke studenten.

29. Ter vergelijking een gelijkaardige retorische overdrijving bij M. DE BRUYNE, *o.c.*, flaptekst : „Voor de uitgave van zijn poëzie-eersteling heeft Rodenbach de diplomatiek van de uitgeverwereld scherp ervaren. Sommige gedichten werden geweerd, andere herschreven” (terwijl de auteur enkel de psalm als „geweerd” en de Lied-der-Vlaamsche-Zonenreeks als „herschreven” voorstelt).

30. M. DE BRUYNE, *o.c.*, flaptekst : „deze onverkwikkelijke, zoniet pijnlijke intrede van Rodenbach in de letterwereld”.

lositeit na, lijkt de man de meest prijzenswaardige eigenschappen in zich te hebben verenigd. Wanneer Hoste als uitgever van *Godrun* de kwezel niet gaat uithangen, wat bij hem ook ten zeerste buiten de verwachtingen zou liggen, mag hij gerust van „dezelfde hoedanigheid” zijn als die „anderszins allerbeste uitgever”.

**
*

Nog voor hij de zogeheten censuur van De Meester uit de doeken begint te doen, heeft De Bruyne de man al bij de kraag: „*Paul Allossery typeerde hem als de echte Roeselarenaar en doortrapte zakenman, zelfs als de geslepen Roeselaarse vos, Stijn Streuvels tekende hem als de slimme De Meester van Roeselare*”³¹.

De succesrijke zakenman die de Roeselarenaar dertig of vijftig jaar later blijkt te zijn geworden, prijkt aldus op één lijn met de 21-jarige debutant die met de verzen van een stads- en leeftijdgenoot zijn eerste stappen waagde op het uitgeverspad.

De Meesters eigenschap van *sluwheid* doet daarenboven in De Bruynes eigen visie op de uitgave van Rodenbachs bundel nu juist niets ter zake, aangezien daar een alleen maar *bange* De Meester ten tonele wordt gevoerd, die uit vrees voor superior Delbar zekere uitingen van Vlaamsgezindheid zou hebben gecensureerd.

De reserves die een Allossery of een Streuvels ten overstaan van het benijdenswaardig intelligentiepeil van De Meester aan de dag legden, zijn dus in geen enkel opzicht relevant. Alleen misleidend. Ze nemen de plaats in van niet citeerbare want niet bestaande ongunstige uitspraken van Rodenbach zelf. Men kent van de betrokkene alleen de waarderende woorden uit de brief aan Hoste, op één „*défaut de qualité*” na, die de integriteit van de man niet in het gedrang bracht. Over Rodenbach waren neerhalende getuigenissen even gemakkelijk te bloemlezen. Het hangt er maar van af wie de rol van vijand krijgt toebedeeld. Onze vriend verschijnt bijvoorbeeld ergens als het „klein kereltje met fluitachtige beentjes”, alias „klein mephistophelesken”³².

Volgens De Bruyne zijn er ook aanduidingen dat oudleraar Verriest de uitgever der *Eerste Gedichten* tot zijn onvlaamse voorzichtigheid heeft aangespoord.

Het betreft Verriests brief van 10 november 1878 aan Rodenbach: „Waar blijven Uwe gedichten (die ik zou peinzen van niet meer uit te geven)”.

Vanwaar dit verrassend gearzel? Verriest, in 1877 uit het Klein Seminarie van Roeselare verwijderd als sanktie voor zijn aandeel in de publikatie van

31. M. DE BRUYNE, *o.c.*, p. VIII.

32. Zie R.F. LISSENS, *Brieven van Albrecht Rodenbach*, Antwerpen, 1942, p. 226.

Een Vijftig Vlaamsche Liederen, heeft zijn oversten sindsdien zo leren duchten, dat hij nu uit vrije wil ijvert om de „vlaamse” standpunten in de te verschijnen bundel van zijn oudleerling af te zwakken. Zulk verlangen bekruipt hem vooral vanaf 13 juni 1878, wanneer hij principaal wordt van het bisschoppelijk kollege van Ieper³³.

Zolang ook deze thesis niet wordt gestaafd met bewijsmateriaal, nemen we aan dat Verriest vreemd was aan de uitsloverige oppassendheid die hem hier in de schoenen wordt geschoven.

Na een Rodenbach die Hoste wat op de mouw speldt en een geslepen Roese-laarse vos die zich ergert aan de vlaamsgezindheid van de dichter, wipt uit de toverhoed een Verriest die voorschijn die volijverig zichzelf verraadt om zijn carrière veilig te stellen. Wat een zielig trio.

De Bruyne vraagt zich elders³⁴ wel af hoe Verriests „weigerige, bijna afwijzende houding, zoniet afradende uitlating”, zoals hij de geciteerde passus („die ik zou peinzen van niet meer uit te geven”) interpreteert, te rijmen valt met „de lof die hij Rodenbach als de katholieke, vrije, breeddenkende, dichtende Goethe (...) van onzen tijd in diezelfde brief toezwaaide”³⁵.

Er is niets paradoxaals aan de hand. Verriest, die zijn oudleerling enige tijd vroeger had aangemoedigd om zijn gedichten te bundelen, ziet een nieuwe Rodenbach voor zich, namelijk de pasgelauwerde en tot verheven literaire regionen doordringende auteur van het drama *Gudrun*, plechtig onderscheiden te Antwerpen op 20 oktober 1878. Hij begint nu (zijn brief is van 10 november) te vrezen dat de inhoud van de bundel in onvoldoende mate zal beantwoorden aan het ideaalbeeld dat hem thans van zijn oudleerling voor ogen zweeft. Hij denkt dat Albrecht beter kan debuteren met meer voldragen werk dan die kollektie rijp en groen waarop de schrijver later ongetwijfeld zal terugblikken als op een jeugdzonde.

Om zijn bundel als onrijp werk af te wijzen, en daarmee Verriest gelijk te geven, heeft Rodenbach niet lang gewacht. Er zijn van hem eigenlijk alleen maar negatieve uitlatingen over zijn debuut bekend, zoals op 19 januari 1879 tegenover Hoste en op de laatste dag van hetzelfde jaar tegenover Julius Vuylsteke³⁶.

31. M. DE BRUYNE, *o.c.*, p. VIII.

32. Zie R.F. LISSENS, *Brieven van Albrecht Rodenbach*, Antwerpen, 1942, p. 226.

33. M. DE BRUYNE, *o.c.*, p. VIII-IX.

34. In het onder voetnoot 11 vermelde artikel in *Wetenschappelijke Tijdingen*, 1980 (k. 35-36).

35. Een variante (...de katholieke, vrij-, breeddenkende en dichtende Goethe...) in: R.F. LISSENS, *Albrecht Rodenbach of de beveliging van een ethos (+ 1880)*, in *VMKANTL*, 1981 (p. 1-2 van de overdruk).

36. Vuylsteke kreeg te lezen: „Albrecht Rodenbach (...) schrijver van eenen bundel Eerste Gedichten, die, vallen zij bij mirakel onder uwe oogen, u een zeer valsch gedacht van den dichter zullen geven, omreden dat hij ze grootendeels, om niet te zeggen allen, dichtte waneer hij nog niet heel en gansch zijns zelfs was. Dit wierd hij allengskens, nu is hij het (...) Mensch worden en man, en, nauweliks gevoelt men de fierheid en de vreugde mensch en man te zijn, moeten aangaan”. — F. BAUR, *Albrecht Rodenbach. Het leven...* p. 380.

De afstandelijkheid die Rodenbach tegenover zijn bundel aan de dag blijkt te hebben gelegd was geen pose. Hoewel het niet exakt kan bewezen worden, durven we beweren dat hij die publikatie nooit echt gewild heeft. Van hemzelf weten we dat Julius de Meester zijn gedichten „te koop” had gevraagd. Zo verklaarde hij ten overstaan van Hoste, en we beschikken niet over argumenten om in twijfel te trekken dat het initiatief inderdaad niet van hemzelf was uitgegaan.

We geloven zelfs dat de voluit te lezen titel *Eerste Gedichten van Albrecht Rodenbach*, met het voorzetsel „van” dat toch maar gebruikelijk is bij (veelal postume) edities van het werk van beroemde auteurs, niet door de dichter zelf kan zijn gekozen.

Iemand die bij het tot stand komen van de bundel een beslissende rol moet hebben gespeeld, is oudleraar en vertrouwensman Hugo Verriest, aan wie het boekje is opgedragen. Zulk vermoeden wordt versterkt door zijn al geciteerde uitlating van 10 november 1878: „Waar blijven Uwe gedichten (die ik zou peinzen van niet meer uit te geven)”.

Gelijktijdig met *Eerste Gedichten van Albrecht Rodenbach* publiceerde De Meester twee andere werken. In minstens één ervan had Verriest de hand, namelijk in de uitgave van Guido Gezelles *Volledige Dichtwerken* in vier delen. Misschien was hij ook betrokken bij het anoniem verschijnende historisch drama *Karel de Goede Graaf en Martelaar*. Van de auteurs — het driemanschap Emiel Lauwers, Julius Delbeke en Camiel Marichal — hadden Lauwers en Marichal hun humaniorastudies in het Klein Seminarie van Roeselare pas in augustus 1878 voltooid, terwijl Delbeke daar zelfs nog studeerde tot augustus 1879. Marichal was de auteur van de toneelspelen *Guido van Dampierre* en *De Student*, in het voorjaar 1880 in één boekdeeltje verschenen bij Julius de Meester³⁷. Het auteurschap wordt door sommigen ten onrechte toegeschreven aan Albrecht Rodenbach³⁸. Deze kleine rechtzetting mocht in onze bijdrage over de verhouding tussen Rodenbach en De Meester niet ontbreken. Laatstgenoemde heeft van zijn vriend Albrecht tijdens diens korte leven alleen de *Eerste Gedichten* uitgegeven.

37. De twee stukken verschenen als nr. 4 in de (door Hugo Verriest gestichte) reeks Sint-Aarnoutsmunte (zonder auteursnaam). De uitgave werd besproken in *Rond den Heerd* van 18 april 1880 (dus enkele maanden vóór Rodenbachs dood). De juiste auteursnaam wordt vermeld in: M. OLIVIER, *Hendrik Conscience op de planken*, in *Vlaanderen*, nr. 134, juli-augustus 1973, p. 234.

38. O.a. in: F. BAUR, *Albrecht Rodenbach, Verzamelde Werken*, dl. III, 1957, p. 373; M. DE BRUYNE, o.c., p. VI.